

Een archeologische begeleiding voor de aansluiting van de Ruiten Aa op een duiker onder de Weenderstraat te Vlagtwedde, gemeente Vlagtwedde (Gr)

J.J. Lenting

ARC-Rapporten 2008-162

Groningen
18 december 2008
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologische begeleiding voor de aansluiting van de Ruiten Aa op een duiker onder de Weenderstraat te Vlagtwedde, gemeente Vlagtwedde (Gr)

ARC-Rapporten 2008-162
ARC-Projectcode 2008/452

Tekst

J.J. Lenting

Afbeeldingen

J.J. Lenting

Redactie

N. van Malssen

Status

definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 18 december 2008

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

---

Projectgegevens

Projectnaam	Weende
Projectcode	2008/452
Archisnummer	32292
Projectleider	Ko Lenting
Contact	050-3687192, k.lenting@arcbv.nl
Opdrachtgever	Libau, Drs. J. Molema
Contact	050-3126545, Molema@libau.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Vlagtwedde

Locatiegegevens

Toponiem	Weende
Plaats	Vlagtwedde
Gemeente	Vlagtwedde
Provincie	Groningen
Kaartblad	13C
RD-coördinaten	NW: 270.660/560.562 NO: 270.677/560.578 ZO: 270.693/560.518 ZW: 270.669/560.504
Oppervlakte	150 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

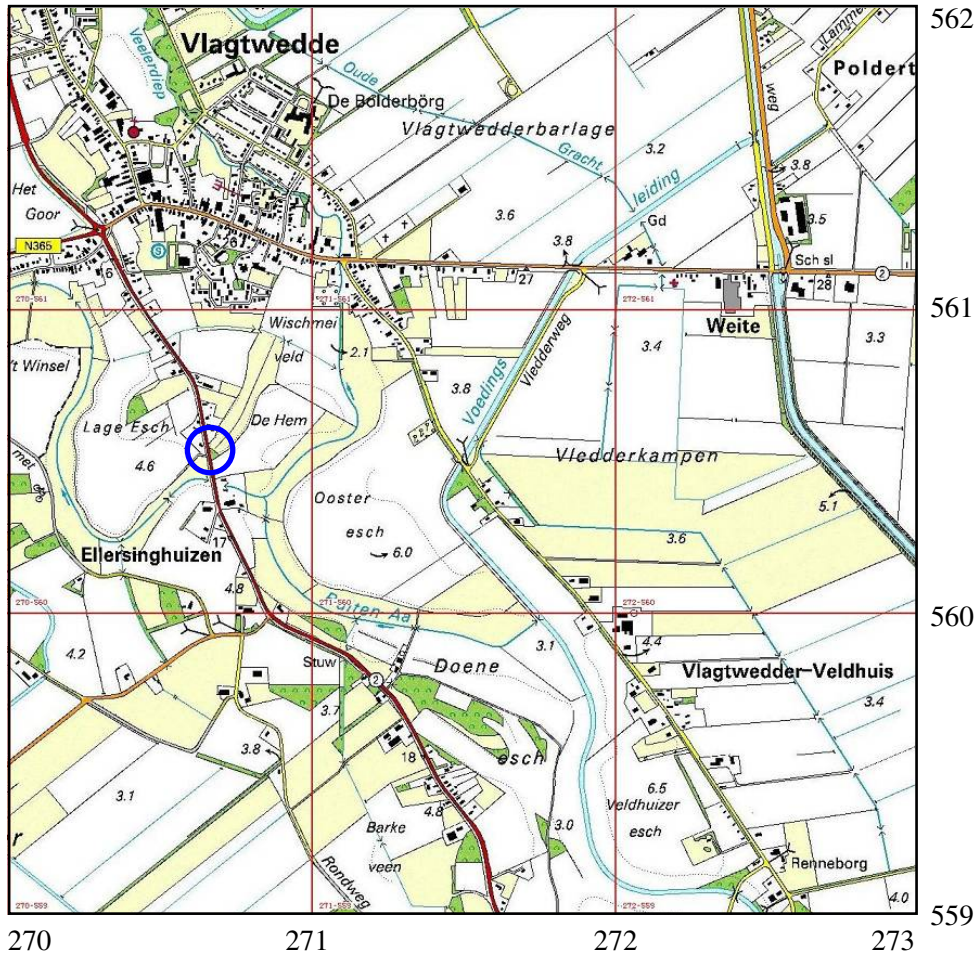
Geologie	Fluviatiele zanden, kleien en venen
Geomorfologie	Vlakke beekdal
Bodem	Venige beekdalgrond
Historische situatie	Laatmiddeleeuws beekdal
Archeologische verwachting	Hoog

Legenda

 Onderzoekslocatie

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie en omgeving (omcirkeld), voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Steunpunt Libau te Groningen heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologische begeleiding uitgevoerd voor de aansluiting van de Ruiten Aa op een duiker onder de Weenderstraat te Vlagtwedde. Aanleiding tot dit onderzoek is de hermeandering van de Ruiten Aa. In het kader van de Ecologische Hoofdstructuur in Westerwolde wordt de historische loop van de rivier de Ruiten Aa gereconstrueerd. Direct ten zuiden van Vlagtwedde doorkruist deze loop de Weenderstraat door middel van een duiker. De feitelijke aansluiting van de loop van de Ruiten Aa op deze duiker dient aan de oostzijde van de Weenderstraat te worden gerealiseerd. De kruising van de Ruiten Aa met de Weenderstraat zal in het verleden een brug of voorde zijn geweest. De ervaring leert dat op dergelijke locaties een hoge concentratie aan archeologische resten is te verwachten. Deze resten kunnen afkomstig zijn van een brug of voorde, maar het kan bijvoorbeeld ook gaan om in het water gegooid afval, of om voorwerpen die per ongeluk in het water zijn beland. Ook zijn op kruisingen van wegen en water veelvuldig archeologische voorwerpen aangetroffen die hier bewust zijn gedeponeerd (offers). Recentelijk is op een vergelijkbare locatie in het nabijgelegen Smeerling een bronzen lanspunt aangetroffen, die als offer kan worden beschouwd.¹ Door deze werkzaamheden worden mogelijk archeologische resten bedreigd. Het veldwerk vond plaats op 26 november 2008 en is uitgevoerd door M. Schepers MA en J.J. Lenting. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied bevindt zich tussen de dorp Vlagtwedde en het gehucht Ellersinghuizen, daar waar de Ruiten Aa de Weenderstraat kruist (afb. 1). Het totale onderzoeksgebied is 150 m² groot. Het onderzoeksgebied ligt in het dal van de Ruiten Aa. De Ruiten Aa is gesitueerd in de voormalige bedding van een zijtak van de rivier de Eems. Deze zijtak moet in de loop van de prehistorie zijn drooggevallen, waarna de Ruiten Aa, een veenriviertje dat zijn oorsprong heeft in de venen ten zuiden en zuidwesten van Ter Apel, bezit nam van de bedding (Maas et al. 2006). Het plangebied ligt volgens de Archeologische verwachtingskaart EHS Westerwolde in een gebied met een hoge archeologische verwachting en met een hoge conserveringsgraad van archeologische resten. Momenteel is het beekdal in gebruik als grasland. De stijlranden, die het beekdal omsluiten, liggen op ca. 2,92 m +NAP en het beekdal ligt op ca. 1,55 m +NAP.

¹Drs. J. Molema, Programma van Eisen voor de aansluiting van de Ruiten Aa op een duiker in de Weenderstraat (oostzijde) te Vlagtwedde (gemeente Vlagtwedde, pag. 2).

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

1.3 Overzicht van de geplande werkzaamheden

De geplande werkzaamheden zijn grotendeels geformuleerd in het PVE. Het veldteam voor de begeleiding bestaat uit twee personen die ervaring hebben in het archeologisch veldwerk en metaaldetectie. De begeleiding beperkt zich tot het oppervlak en de diepte van de bodemingrepen. De begeleiding vindt plaats binnen een reeds vastgesteld tracé. Indien de aanwezigheid van waardevolle archeologische resten dat noodzakelijk maakt, en een aansluiting van de Ruiten Aa op de duiker kan worden gerealiseerd, kan enigszins worden afgeweken van het tracé. De diepte van ontgraving dient zoveel mogelijk te worden beperkt ter voorkoming van het vrijkomen van archeologische resten. Tijdens het veldwerk dient er op gete worden dat archeologische resten zo veel mogelijk gespaard blijven. Sporen en structuren worden middels foto's en coördinaatbepaling geregistreerd en zo veel mogelijk *in situ* bewaard. Stortvondsten worden verzameld. De uitgegraven grond dient door middel van metaaldetectie te worden onderzocht op metalen voorwerpen. Indien mogelijk wordt ook de bedding van de uitgegraven geul op metalen voorwerpen onderzocht. Dergelijke voorwerpen worden verzameld. Waardevolle voorwerpen van kwetsbaar materiaal of materiaal dat gevoelig is voor uitdroging, dienen zorgvuldig te worden verpakt en zo nodig goed vochtig te worden gehouden. Eenvoudige voorwerpen van organisch materiaal, los gevonden of op de stort aangetroffen, dienen te worden verzameld en gefotografeerd (zo nodig groepsgevijs) en kunnen vervolgens aan de lucht worden gedroogd. Houten voorwerpen of constructieresten die zich lenen voor een dendrochronologische datering dienen te worden bemonsterd, waarbij het monster nat bewaard dient te worden.

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van de begeleiding is het zo veel mogelijk voorkomen van aantasting van archeologische resten in het dal van de Ruiten Aa en het registreren van resten die vrij komen te liggen ten gevolge van het uitgraven van de aansluiting van de Ruiten Aa op de duiker in de Weenderstraat. Voorafgaand aan het onderzoek is een Programma van Eisen (PvE) opgesteld door drs. J. Molema (Steunpunt Libau, Groningen), waarin de volgende onderzoeksvragen worden gesteld:

- 1 *Zijn er in het beekdal archeologische resten aanwezig en zo ja, wat is hun aard, omvang en conserveringstoestand? Maken de sporen deel uit van herkenbare structuren? Zo ja, welke?*
- 2 *Aard: waaruit bestaat het vondstmateriaal, wat is de vondstdichtheid, hoe is de conserveringstoestand van de vondsten en wat is op hoofdlijn hun typologische datering?*
- 3 *Omvang: wat is de positie van deze resten (zowel horizontaal als verticaal)?*
- 4 *Ouderdom: is er op het eerste gezicht te bepalen wat de datering is van deze resten?*

1.5 Werkwijze

De begeleiding beperkt zich tot het oppervlak en de diepte van de bodemingrepen. De ontgraving vindt plaats binnen een reeds vastgesteld tracé. Indien de aanwezigheid van waardevolle archeologische resten dat noodzakelijk maakt, en een

aansluiting van de Ruiten Aa op de duiker kan worden gerealiseerd, kan enigszins worden afgeweken van het tracé. De diepte van ontgraving dient zoveel mogelijk te worden beperkt ter voorkoming van het vrijkomen van archeologische resten. De nieuw gegraven waterloop is laagsgewijs verdiept tot een maximale diepte van ca. 0,71 m +NAP. De waterloop sluit aan op de al eerder geplaatste duiker onder de Weenderstraat. De bodem van de duiker ligt op 1 m +NAP. De ontgraving en omgeving zijn voortdurend met de metaaldetector afgezocht.

2 Resultaten

2.1 Bodemopbouw en verstoringen

De bodem van de nieuw gegraven waterloop is met een edelmansboor 2 m dieper doorgezet tot 1,29 m –NAP. Hoewel er dicht tegen de zandige stijrand aan is geboord, bestaat de boring geheel uit veen. Het beekdal van de Ruiten Aa ligt in een oudere diepe geul, die waarschijnlijk in de prehistorie is drooggevallen. Het beekdal is geheel met veen opgevuld. De zuidelijk stijrand bestaat uit roestige zandgrond met een humusrijke tot venige bovengrond. Tijdens het graven van de waterloop bleek de bodem al grotendeels verstoord te zijn. In het tracé van de nieuwe waterloop heeft recentelijk een diepe sloot gelegen. Iets ten noorden en aangrenzend heeft recentelijk een asbestsanering plaatsgevonden.

2.2 Archeologische sporen en vondsten

Tijdens het onderzoek zijn geen archeologische sporen aangetroffen. Wel zijn acht vondsten gedaan. Uit de stort van de asbestsanering zijn twee eiken palen geborgen. Tijdens een oppervlakte kartering zijn een handgevormd stukje aardewerk, een nikkelen gulden en een loden kogeltje gevonden. Bij het afplaggen in het beekdal naast de waterloop is een vuurstenen afslag gevonden. Onderin de gedempte sloot is een zinken cent aangetroffen. Tegen de stijrand is *in situ* een compleet aardewerken weefgewicht geborgen.

Houten palen

Bij aanvang van het onderzoek zijn in de stort, die afkomstig is van de eerder uitgevoerde werkzaamheden onder de Weenderstraat, twee bewerkte eiken palen geborgen. De twee palen (vondstnrs. 1 (paal 1) en 2 (paal 2)) zijn bewerkt en hebben een rechthoekige doorsnede. Paal 1 is 1,15 m lang en 0,20 m in het vierkant. De paal is aan beide zijden afgebroken. Aan één uiteinde is een brede inkeping gemaakt, waarin nog een pen-en-gatverbinding is te zien. Paal 2 is 1,90 m lang en is 0,20 m in het vierkant. De paal is aangepunt en heeft eveneens aan één kant een brede inkeping met een pen-en-gatverbinding. Duidelijk zijn de kasporen aan de punt te zien. De eiken palen zijn volgens een ooggetuige onder de Weenderstraat weg gegraven, zonder dat hier een notitie van gemaakt is. Met grote zekerheid zijn het onderdelen van een oude brugconstructie, die over de Ruiten Aa heeft gelegen. Na overleg met mw. drs. A. Mennens-van Zeist (Libau) zijn de palen meegenomen voor een dendrochronologisch onderzoek. Beide palen zijn door middel

van dendro-chronologisch onderzoek gedateerd.³ Alleen paal 1 heeft een positief resultaat opgeleverd. De boom, waaruit paal 1 is gemaakt, is rond het jaar 1125 n. Chr. gekapt. Van paal 2 waren het aantal jaarringen te weinig en grof om te kunnen dateren. Tijdens de begeleiding zijn geen palen of ander houtwerk aangetroffen.

Weefgewicht

Tegen de zuidelijke stijlrant aan is in de oever van het beekdal op ca. 1,80 m –mv (1,14 m –NAP) een aardewerken weefgewicht (vondstnr. 3) uit de Late Middeleeuwen A (1050-1250) aangetroffen (coördinaten: 270682/560509). Het gewicht heeft een doorsnede van 17,5 cm en is 5 cm dik. In het midden zit een rond gat met een doorsnede van 1,8 cm. Het stuk weegt 1.392,3 gr (geschat gewicht compleet ca. 1.500 gr). Het is gemaakt van roodbruin bakkende baksteen, germagerd met graniet- en baksteengruis. Oudtijds zijn er fragmenten van het gewicht afgebroken. De ophanggat vertoont lichte slijtagesporen. Dit type gewicht is vaker in laatmiddeleeuwse vondstcontexten aangetroffen, onder andere in en om Winschoten. Er zijn geen ander begeleidende vondsten in de insteek van de rivierbedding geborgen. Mogelijk betreft het hier om een geplande deponering (offer). De kans om een dergelijk gewicht in een rivierbedding te verliezen is zeer gering.

Scherfje

Tijdens oppervlaktekartering aan de andere zijde van de Weenderstraat is in de afgewerkte grond een scherf (vondstnr. 5) van handgevormd kogelpotaardewerk gevonden. De 5 cm grote wandscherf is van roodbruin bakkend aardewerk gemaakt en heeft een zwarte kern. De magering bestaat uit zandkorrels. De datering ligt in de Late Middeleeuwen A (1050-1250).

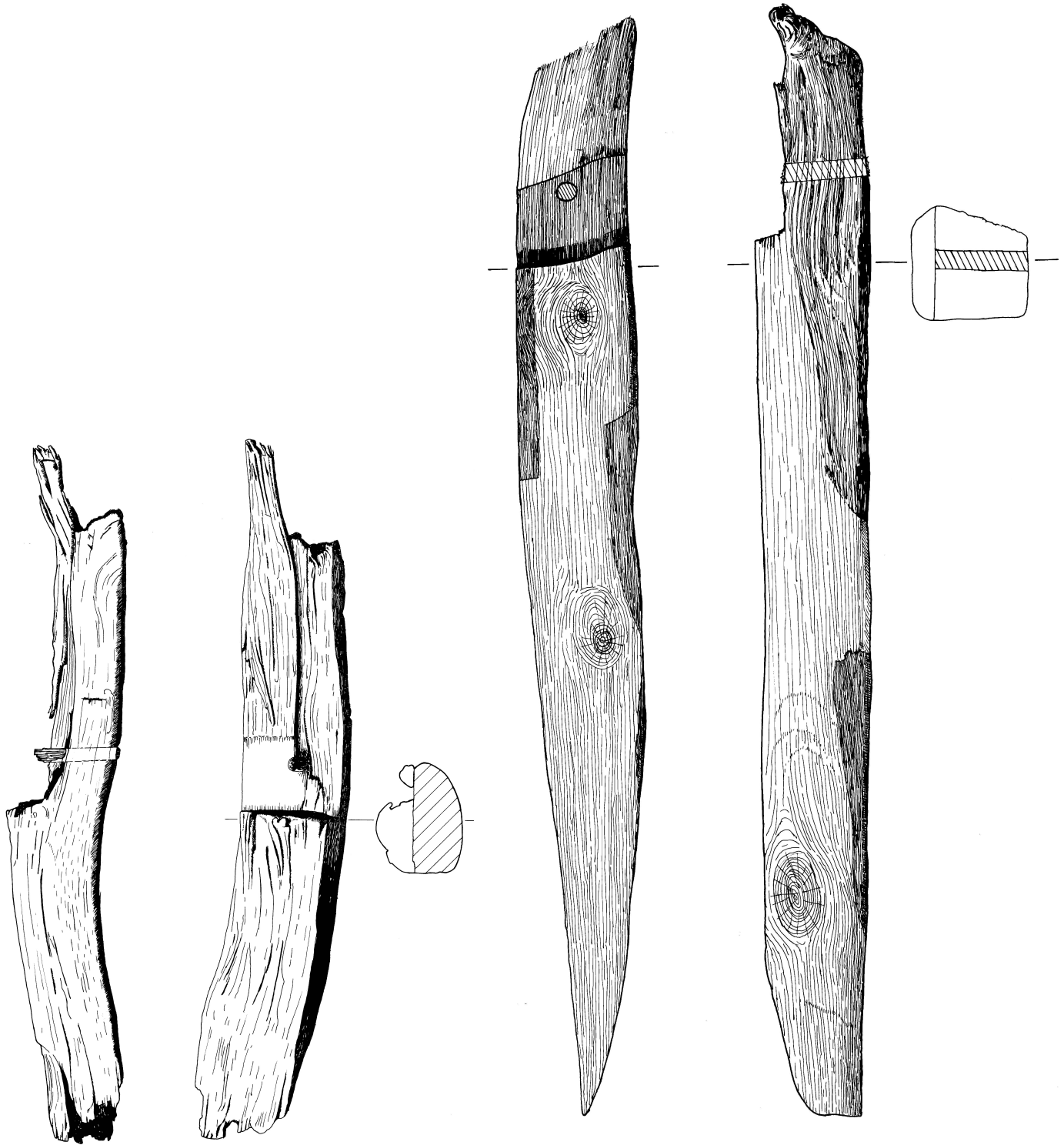
Afslagje

In het onderzoeksgebied is onder de graszode een afslag (vondstnr. 4) van 3,6 cm groot gevonden (afb. 9). Het is gemaakt van bruinkleurig vuursteen. Aan de dorsale kant zijn meerdere afslagnegatieven te zien. Aan de ventrale kant is geen afslagknobbel te herkennen. Het artefact is prehistorisch en moeilijk in een tijdsvak in te delen.

Metaal vondsten

Onderin de recente sloot, die op de plaats van de nieuw gegraven waterloop lag, is een zinken 1 cent uit 1943 geborgen (vondstnr. 7). In de sloot lag meer afval uit de 1e helft van de 20e eeuw. Op het maaiveld binnen het onderzoeksgebied is met de detector een loden pistoolkogeltje (vondstnr. 6) uit 17e of 18e eeuw en een nikkelen gulden (vondstnr. 6) uit 1978 gevonden.

³De datering is uitgevoerd door Pressler GmbH Planung und Bauforschung, Dendro Chronologische Altersbestimmung, Recklinghausen, monster nr. 1, dendrocode 6139B 03A, 45 jaarringen aanwezig, laatste jaarring 1105, kapdatum omstreeks 1125.

Afbeelding 2 Links: brugpaal 1, rechts: brugpaal 2. Schaal 1:10. Tekening: Bart Huizenga.

Afbeelding 3 Paal 1 met pen-en-gatconstructie.

Afbeelding 4 Paal 2 met pen-en-gatconstructie en aangepunt.

Afbeelding 5 Paal 2 bewerkt.

Afbeelding 6 Paal 2 met kapsporen in de punt.

Afbeelding 7 Weefgewicht, vondstnr. 3, boven en zijaanzicht. Foto: L. de Jong.

Afbeelding 8 Wandscherf kogelpotaardewerk, vondstnr. 5. Foto: L. de Jong.

Afbeelding 9 Afslagje, vondstnr. 4. Foto: L. de Jong.

3 Conclusie

Aan de hand van de resultaten van de archeologische begeleiding kunnen de onderzoeksvragen zoals gesteld in het PvE als volgt worden beantwoord:

- 1 *Zijn er in het beekdal archeologische resten aanwezig en zo ja, wat is hun aard, omvang en conserveringstoestand? Maken de sporen deel uit van herkenbare structuren? Zo ja, welke?*

Er zijn aanwijzingen van een mogelijke brugconstructie over de Ruiten Aa aangetroffen. Tijdens de eerder uitgevoerde asbestsanering zijn er bewerkte palen uit de grond getrokken. Volgens ooggetuige stonden de palen ongeveer 2,50 m uitelkaar. Omdat het hout onder de grondwaterspiegel lag, is het bijzonder goed geconserveerd.

- 2 *Aard: waaruit bestaat het vondstmateriaal, wat is de vondstdichtheid, hoe is de conserveringstoestand van de vondsten en wat is op hoofdlijn hun typologische datering?*

Van de zeven vondstnummers komt slechts één uit een ongestoorde laag. Het is een weefgewicht dat tegen de stijrand of oever van de beekdal is gevonden op een diepte van 1.80 m. De rest van de vondsten komt uit de toplaag of zijn in geroerde grond gevonden.

- 3 *Omvang: wat is de positie van deze resten (zowel horizontaal als verticaal)?* Omdat de enige archeologische sporen tijdens de sanering zijn gevonden, kan hier geen antwoord op worden gegeven. Tijdens die sanering zijn sporen

uit hun verband getrokken en mogelijk verwijderd. Bij de begeleiding zijn deze sporen niet meer gezien.

4 *Ouderdom: is er op het eerste gezicht te bepalen wat de datering is van deze resten?*

Jaarringonderzoek van de aangetroffen palen kan meer duidelijkheid verschaffen over de ouderdom van de brug. Het weefgewicht dateert uit de Late Middeleeuwen A. Vondsten uit de toplaag dateren van de Late Middeleeuwen A tot in de Nieuwetijd C.

4 Samenvatting

Op de kruising van het beekdal van de Ruiten Aa en de Weenderstraat heeft waarschijnlijk al vanaf de oudheid een doorgang gelegen. Zoals in het PvE al was geformuleerd, wordt de kans zeer hoog geacht dat op die plaats een brugconstructie of voorde zal hebben gelegen. Tijdens de eerder uitgevoerde asbestsanering zijn resten van mogelijk een brug aangetroffen. Deze bevindingen zijn toen niet vastgelegd. Bij de later uitgevoerde archeologische begeleiding zijn alleen enkele brugpalen uit de stort van de sanering teruggevonden. Deze palen zijn voor jaarringonderzoek meegenomen. Tijdens de archeologische onderzoek bleek dat het terrein al voor een groot deel was verstoord door de sanering en door een diepe, gedempte sloot met afval uit de 20e eeuw. Tegen de stijland aan bleek de bodem nog intact te zijn. Hier werd op een diepte van ca. 1,80 m een complete weefgewicht geborgen. Mogelijk gaat het hier om een offer dat bij de overgang van de Ruiten Aa in het water is gegooid.

Afbeelding 10 Locatie met op de achtergrond de saneringsput

Afbeelding 11 Het weefgewicht *in situ* in de oever van het beekdal.

Literatuur

Maas, G.J., J. Molema & M. Rooke, 2006. *Hermeandering Ruiten Aa; een onderzoek naar de landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische waarden in het stroomdal van de Ruiten Aa tussen Ellersinghuizen (aansluiting voedingsleiding) en Veele (aftakking Oude Loo)*. Libau, Groningen.